

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL HALLSTATTULUI TÎRZIU DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI ÎN LUMINA NOILOR DESCOPERIRI ARHEOLOGICE

Problematica Hallstatt-ului târziu din nord-vestul României a fost recent discutată pe baza descoperirilor funerare de la Sanislău¹. În ultimul timp au apărut însă noi materiale arheologice care completează rezultatele cercetărilor anterioare.

1. CAREI „ATELIERELE VECHI ALE F.I.U.T.-ULUI“ (jud. Satu Mare)

Cu ocazia unor construcții edilitare, în incinta orașului Carei, str. Duzilor nr. 108, în șanțul fundațiilor a fost descoperit un mormînt de incinerare în urnă, acoperită cu capac. Mormîntul se afla la adîncimea de 1,05 m (umplutura din nivelul superior avea o grosime de 0,40 m). În urnă se afla o cantitate mică de cenușă și oase calcinate, precum și un cuțitaș de fier, fragmentar. Pe lângă urnă era așezată o căniță, ca vas de ofrandă, spartă de lucrători. Lucrările ulterioare au fost urmărite cu atenție, dar alte noi descoperiri nu s-au semnalat. Cercetarea zonei este imposibilă, fiindcă curtea atelierelor este betonată. (Fig. 1/1). Materialele arheologice se găsesc în Muzeul Orășenesc Carei, nr. inventar: 6753—6756.

Inventarul funerar

— Urna este un vas de tip borcan, lucrat cu mîna, de culoare cărămidie, cu profilul ușor arcuit. Vasul este ornamentat sub buză cu butoane crestate și cu alveole printre ele. Tipologic se apropie de varianta A₂ — Sanislău. Dimensiuni: l=26 cm; dg=21 cm; df=13,5 cm. (Fig. 1/2).

— Urna a fost acoperită cu o strachină lucrată la roată, de culoare cenușie, buza îngroșată și invazată. Apartine tipului G₂ — Sanislău. (Fig. 1/4). Dimensiuni: l=9 cm; dg=28 cm; df=8 cm.

— Cuțitașul din fier este fragmentar, puternic oxidat, este asemănător exemplarelor cunoscute de la Sanislău² și din necropolele contemporane din zonele limitrofe. (Fig. 1/3).

— Cănița este fragmentară, lucrată la roată, nu se poate reconstitui decît în desen. Avea o culoare negricioasă, probabil face parte din tipul F₁ — Sanislău. (Fig. 1/5).

¹ I. Némethi, în *Dacia*, N.S., 26, 1982, p. 115—144.

² Ibidem, fig. 5/14; fig. 6/12; fig. 12/19; fig. 16/14.

2. CĂMIN „MALUL CRASNEI” (com. Căpleni, jud. Satu Mare)

În anii 1982—1983, în zona dintre comuna Căpleni și frontiera de stat a R. S. România, pe malul stîng al Crasnei au fost executate lucrări de hidroameliorații: de mare proporții (Albia riului a fost lărgită și pe malul stîng a fost construit și un dig). Urmărind aceste lucrări au fost semnalate mai multe descoperiri arheologice din diferite perioade ale epocii străvechi. În apropierea podului peste Crasna de la satul Cămin, între 7,4—8 km (după digul din malul drept) lucrările au deranjat urmele unor așezări parțial suprapuse databile din Hallstatt-ul timpuriu, Hallstatt-ul final și din epoca Latène.

În profilul albiei precum și în malul taluzat s-au conturat mai multe gropi și complexe dintre care cele notate cu numerele 2, 3, 5, 6, 13, 21 sînt contemporane și pot fi datate în Hallstatt-ul final. (Colecția Școlii generale nr. 1 — Carei).

Groapa nr. 2: Groapa a fost ușor deranjată de lucrările de taluzare. Are o formă neregulată, se adîncește treptat, avînd următoarele dimensiuni: dm=4 m, d. mic=3,20 m; A. maximă=1,50 m. (Fig. 1/6).

Groapa a fost săpată cu scopul de a scoate lut pentru confecționarea vaselor, ulterior a fost umplută cu resturi menajere: fragmente ceramice lucrate cu mîna și cu roata olarului, cenușă și cărbuni, puține oase de animale, chirpici, un craniu de copil mic, fusaiole, un nasture din lut precum și un disc din lut.

Ceramica lucrată cu mîna

1. Vase mari

— Vas bitronconic fragmentar, de culoare neagră în exterior și cărămizie în interior. Vasul are partea superioară și inferioară aproximativ egale. Sub linia de mijloc este ornamentat cu proeminențe aplatizate. Dimensiuni: dg=34 cm, f=58 cm, dm=38 cm, df=16 cm. (Fig. 2/1). Vasul se încadrează în tipul C₁ — Sanislău.

— Vas bitronconic fragmentar, lucrat dintr-o pastă fină, cu aspect îngrijit, are culoarea neagră în exterior și cenușie în interior. Partea inferioară este mai scundă, sub linia de mijloc este ornamentat cu proeminențe mai reliefate. Dimensiuni: dg=28 cm; f=44 cm; dm=34 cm. (Fig. 2/2). Vasul se încadrează în tipul C₁ — Sanislău.

— Vas de mărime mijlocie, de culoare neagră în exterior și roșiatică în interior. Partea inferioară este mai scundă și se lărgeste; este ornamentat cu mici proeminențe. Dimensiuni: dg=28 cm; f=24 cm; df=12 cm. (Fig. 1/7). Vasul se încadrează în tipul C₂ — Sanislău.

— Vas similar celui anterior, ornamentat sub linia de mijloc cu buton alveolat. (Tipul C₂ — Sanislău). (Fig. 2/3).

— Vas bitronconic de culoare neagră în exterior și roșiatică în interior. În partea superioară este ornamentat cu triunghiuri în relief, iar sub linia de mijloc cu proeminențe aplatizate. Dimensiuni: f=42,5 cm; dg=28 cm, dm=40 cm; df=15 cm. (Fig. 2/4). Vasul se încadrează în tipul C₂ — Sanislău.

— Fragmente dintr-o oală de culoare cenușie cu pete gălbui, ornamentată pe gît cu o nervură reliefată și triunghiuri în relief. Dimensiuni: dg=24 cm. (Fig. 2/5). Vasul se încadrează în tipul C₄ — Sanislău.

În groapă se mai aflau încă fragmente din cel puțin trei vase mari, dar formele lor nu au putut fi reconstituite.

2. Străchini

— Fragment dintr-o strachină mare, de culoare cenușie, buza dreaptă, cu „umăr”. Diametrul gurii este de 34 cm. (Fig. 3/10). Se încadrează în tipul B₃ — Sanislău.

— Fragment dintr-o strachină cu buza lobată, de culoare neagră, dg=30 cm. (Fig. 3/13). Face parte din tipul B₄ — Sanislău.

— Fragment de strachină cu buză invazată, tipul B₂ — Sanislău. Are o culoare cenușie închisă, d=36 cm. (Fig. 3/11).

— Fragment dintr-o strachină de culoare brună, de tipul B₁ — Sanislău, avînd dg=circa 38 cm. (Fig. 3/12).

3. Vase — borcan

Au fost descoperite relativ multe fragmente de vase de tip borcan. Pasta acestor vase este grosolană, în exterior sînt acoperite cu un slip fin, care dă acestor recipiente un aspect mai îngrijit. Din numeroasele fragmente au fost reconstituite în desen cîteva forme avînd cele mai frecvente tipurile A₁ și A₂ — Sanislău.

Aceste vase de uz comun au fost ornamentate cu proeminente mici, plate, briuri alveolate sau crestate, mai rar cu proeminente crestate (Fig. 3/1—9).

4. Vase cu toartă

Cîteva fragmente de toarte și vase indică prezența cănilor sau a ceștilor, dar formele lor n-au fost reconstituite nici măcar în desen.

Vase lucrate la roată

1. Vase cu toartă

— Cană bitronconică cu toarta supraînălțată, de culoare cenușie închisă, fragmentară. Dimensiuni: i=9,5 cm; dg=10 cm; dm=13 cm; df=5 cm. Aparține tipului F₁ — Sanislău. (Fig. 3/14).

— Cană bitronconică de culoare negricioasă, fragmentară. Dimensiuni: i=10,5 cm; dg=10 cm; dm=13 cm; df=5,5 cm. Aparține tipului F₁ — Sanislău (Fig. 4/3).

— Cană bitronconică, fragmentară, cu toarta supraînălțată, de culoare cenușie cu pete gălbui. Dimensiuni: i=14 cm; dg=12 cm; dm=18 cm; df=7 cm. Aparține tipului F₂ — Sanislău. (Fig. 4/1).

— Ceașcă cu gura largă de culoare gălbuie, cu toarta supraînălțată, fragmentară. Aparține tipului F₄ — Sanislău. (Fig. 4/2).

— Cană de culoare cenușie cu pete portocalii, fragmentară. Toarta vasului este plasată la mijlocul recipientului. (Fig. 5/8). Asemenea vase se cunosc de la Curtuișeni³, Livada de Bihor⁴, Tâpșoszele⁵, Chotin⁶, etc.

³ Z. Nánási, în *Crisia*, 3, 1973, pl. III/3.

⁴ I. Némethi, în *Dacia*, N.S., 26, 1982, fig. 19/14.

⁵ M. Párducz, în *ActaArchHung*, 18, 1966, pl. LVII/16.

Au mai fost descoperite relativ numeroase fragmente de câni și cești de culoare cenușie, gălbuie sau portocalie, avînd toarta supraînălțată. Tortile sînt simple cu un șanțuleț în mijloc, bifide sau lucrate în trei „fire” cu secțiunea rotundă. Unele fragmente de diferite tipuri de câni sînt ornamentate pe gît cu linii paralele ușor adîncite. (Fig. 4/5—9).

2. Străchini

— Fragmente dintr-o strachină de culoare gălbuie cu buza invazată. Aparține tipului G₂ — Sanislău. (Fig. 4/4).

— Fragment dintr-un castron de culoare cenușie cu pete mari, cafenii. (Fig. 5/6). Deși este fragmentar, bănuim că face parte din tipul cu buza evazată (?), cunoscut de la Ghenci „Movila spînzurătorii”⁷.

3. Oale

— Oală mică de culoare cenușie, fragmentară, aparține tipului H₂ — Sanislău. (Fig. 5/7).

— Cîteva fragmente de oale cu profil pîntecos, avînd gîtul scund. (Fig. 5/5—6).

4. Au fost descoperite și funduri masive de vase de culoare cenușie, care pot aparține atît vaselor mari bitronconice, cît și unor străchini cu „Standing”.

Ustensile

Din această categorie de inventar au fost descoperite relativ puține obiecte:

— două fusaiole mici, bitronconice, fragmentare. (Fig. 5/10—11);

— o fusaiolă mai mare, plată, fragmentară. (Fig. 5/13);

— un nasture din lut (Fig. 5/12);

— un disc plat (Fig. 5/9).

Discul are o formă ovală (dimensiuni: 20,5×19,5 cm), plată, avînd grosimea de un cm. A fost folosit, probabil, ca suport pentru vase, sau eventual pentru capac. Asemenea piese sînt cunoscute din descoperirile hallstattiene mai timpurii sau chiar și din Hallstatt-ul tîrziu: Rateșu Cuzei⁸, Curteni⁹, Obreasca de Sus, Grădiștea-Călăraș, Cernica¹⁰. Un exemplar a fost descoperit în condiții stratigrafice nesigure la Biharia¹¹.

Groapa nr. 3. În lutul galben s-a conturat doar fundul gropii, avînd dm de 1,20 m și A de 0,25 m. Din umplutura gropii au fost recoltate fragmente ceramice lucrate cu mîna și cu roata olarului: fragmente de străchini lucrate cu mîna (Fig. 6/1); fragmente din câni lucrate la roată (Fig. 6/2); o fusaiolă mică (Fig. 6/3).

Groapa nr. 5. A fost surprinsă pe malul Crasnei, răvășită aproape în întregime de lucrările efectuate. Din conținutul gropii au fost recuperate fragmente

⁶ M. Dušek, *Thrakisches Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotin*, Bratislava, 1966, pl. XXXVIII/10.

⁷ I. Némethi, în *Dacia*, N.S., 26, 1982, fig. 19/5.

⁸ C. Buzdugan, *Cercetări arheologice* (MIRSR), III, București, 1979, fig. 7/1.

⁹ C. Iconomu, în *Cercetări Istorice*, 9—10, Iași, 1978—1979, pl. XVIII/3.

¹⁰ E. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983 (M.N.I.), pl. LXV/1. 3, 5.

¹¹ S. Dumitrașcu, I. Emődi, în *Ziridava*, 13, 1981, pl. XVII/9.

dintr-o strachină lucrată la roată de tipul G₂ — Sanislău, oase de animale, melci și cărbuni. (Fig. 6/4).

Groapa nr. 6. A fost mult deranjată; s-a conturat doar fundul gropii, cu dimensiunile: 1,90×1,10 m și adâncimea de 0,35 m. Groapa a fost umplută cu fragmente ceramice lucrate cu mâna și cu roata olarului, oase de animale, melci, cenușă și cărbuni, precum și cu fragmente mari de lut ars. Ca forme de vase deosebim străchini cu buza invazată sau dreaptă lucrate cu mâna (Fig. 6/5—7), și fragmente de câni lucrate la roata olarului. (Fig. 6/6).

Groapa nr. 13. Groapa a fost răscolită de lucrările de diguire. Au fost recuperate mai multe fragmente de vase de tip borcan (Fig. 6/8—10), un fragment dintr-un castron adânc cu buza lobată (Fig. 6/11) și fragmente din vase mari de culoare neagră în exterior și cărămizie în interior.

Groapa nr. 21. La exteriorul digului nou construit, la o distanță de 5 m a fost săpat un șanț de scurgere. În profilul șanțului au fost observate mai multe gropi printre care și o groapă menajeră cu dimensiunile: 1,60×1,10 m și adâncimea de 1,05 m, care conținea fragmente ceramice de vase de tip borcan (Fig. 6/12) și de diferite străchini lucrate cu mâna (Fig. 6/13, 14, 15) și câteva fragmente de cânițe lucrate la roată.

3. GHENCI „LUTĂRIE” (com. Căuaș, jud. Satu Mare)

Cu ocazia exploatării lutului au fost descoperite mai multe complexe arheologice datate din diferite epoci ale antichității. De această dată ne vom ocupa numai cu groapa nr. 1, care conținea materiale arheologice din Hallstatt-ul târziu. (Colecția Școlii generale nr. 1 — Carei).

Groapa nr. 1. Groapa a fost deranjată de nivelările de teren, conturându-se perfect restul gropii în lutul galben ca o pată de culoare cenușie, având dimensiunile: 3,50×3,20 m și adâncimea de 0,50 m față de nivelul actual (Fig. 7/5). Groapa avea o formă neregulată, cu adâncimi variate, umplută cu resturi menajere. Inițial a fost săpată cu scopul de a obține lutul galben pentru confecționarea vaselor.

Umplutura gropii conține: fragmente ceramice lucrate cu mâna și cu roata olarului, multă cenușă și cărbuni, oase de animale, puțin chirpici și un fragment de fusaiolă.

Ceramica lucrată cu mâna

- Fragmente din vase de tip borcan, ornamentate cu brîu alveolat sau cu proeminente mici. (Fig. 8/1, 4, 5, 6).
- Fragmente din străchini cu buza invazată (Fig. 7/8, 10).
- Fragmente din vase mari ornamentate cu proeminente plate.

Ceramica lucrată la roata olarului

- Fragmente din cânițe și câni de culoare cenușie-gri, cu profil bitronconic cu toarta supraînălțată. (Fig. 7/6; Fig. 8/2, 3, 8).
- Fragmente dintr-o strachină cu buza invazată (Fig. 7/7).
- Fragmente dintr-o strachină cu picior (Fig. 8/7).

Au mai fost descoperite fragmente dintr-o fusaiolă și dintr-o lingură? (Fig. 7/9; 8/9).

4. SANISLĂU „GRĂDINĂRIE” (jud. Satu Mare)

Cu ocazia unor lucrări edilitar-gospodărești, în primăvara anului 1982 a fost descoperit incidental un mormînt de incinerare în urnă. Locul descoperirii se află la cca 700 m de la necropola hallstattiană cunoscută deja din literatura de specialitate. Cercetările viitoare vor stabili dacă avem de-a face cu un mormînt izolat sau cu un alt cimitir încă necunoscut. După relatările lucrătorilor, mormîntul se află la adîncimea de 0,90 m, în poziție verticală, iar vasul-urnă era acoperit cu un fragment de fund de vas. (Colecția Școlii generale — Sanislău).

Inventarul funerar

— Urna este un vas de tip borcan, lucrat cu mîna, de culoare cărămizie, ornamentat cu briu alveolat. Face parte din tipul vasului borcan A₁ — Sanislău. Dimensiuni: i=21 cm; dg=16,5 cm; df=11,5 cm. (Fig. 6/17).

5. SANISLĂU „NISIPĂRIE” (jud. Satu Mare)

Cu ocazia nivelării parțiale a dunei de nisip ce adăpostea necropola hallstattiană, în anul 1981 au mai fost descoperite ocazional, încă două mormînte de incinerare în urnă notate cu nr. 74 și 75. Mormintele au fost descoperite într-o zonă care inițial a fost acoperită cu o mică pădure de salcîmi și n-a fost cercetată exhaustiv (Colecția Școlii Generale — Sanislău).

Mormîntul nr. 74. Groapa mormîntului nu s-a conturat, inventarul mormîntului s-a prăpădit, fiind salvată doar urna funerară.

Urna este un vas de tip borcan, de culoare cărămizie, îngrijit lucrat, acoperit cu un slip fin, ornamentat cu patru butoane crestate, așezate sub buza vasului. Vasul aparține tipului A₂ — Sanislău. Dimensiuni: i=14,4 cm; dg=10,2 cm; df=8 cm. (Fig. 7/3).

Mormîntul nr. 75. Cu ocazia unui mic sondaj de verificare la o distanță de 2,5 m de la primul complex funerar menționat a apărut încă un mormînt, dezvelit sistematic. Groapa s-a conturat slab, era mai bine observată în stratul de nisip „geologic” (Fig. 7/1), se adîncea pînă la 1,30 m față de nivelul actual (grosimea nisipului zburător recent este de 0,90 m). Urna a fost acoperită cu o strachină, iar lîngă urnă era așezată în poziție culcată o cană lucrată cu mîna.

Inventarul funerar

1. Urna este un vas de tip borcan, fragmentar, slab păstrat, ornamentat cu un briu alveolat. Dimensiuni: i=24 cm; dg=16 cm; df=10,5 cm (Fig. 7/4). Face parte din tipul A₂ — Sanislău.

2. Capacul urnei este o strachină mare de culoare cenușie, cu buza dreaptă fragmentară. Dimensiuni: i=15 cm; dg=39 cm; df=14 cm (Fig. 6/16). Face parte din tipul B₃ — Sanislău.

3. Cănița este lucrată cu mîna, de profil bitronconic și cu toarta suprainălțată. Are o culoare brună, este lucrată dintr-o pastă fină. Dimensiuni: i=8 cm; dg=9 cm; df=4 cm. (Fig. 7/2). Face parte din tipul D₁ — Sanislău.

Încadrarea cronologică și în cultură a descoperirilor

Pe baza analogiilor menționate și a tipurilor de vase stabilite la necropola de la Sanislău, mormintele de la Carei—„Atelierele vechi ale F.I.U.T.-ului“, Sanislău „Grădinărie“ și Sanislău „Nisipărie“ (M. 74, 75) datează în Hallstatt D₂, respectiv în a doua jumătate a secolului al V-lea î.e.n. și prima jumătate a sec. IV î.e.n.

Cercetările foarte sumare de la Cămin „Malul Crasnei“ și Ghenci „Lutărie“ au stabilit prezența unor așezări, care, după factura ceramicii descoperite, credem că sînt contemporane cu orizontul necropolei de la Sanislău. În groapa nr. 2 de la Cămin regăsim aproape toate tipurile de vase cunoscute de la Sanislău, atît în ceea ce privește formele lucrate cu mîna cît și formele lucrate cu roata olarului. Situația este similară și la groapa nr. 1 Ghenci „Lutărie“. Întrucît ceramica lucrată la roată în ambele așezări este prezentă într-un procentaj similar necropolei de la Sanislău, credem că ambele descoperiri se încadrează mai ales în prima jumătate a sec. IV î.e.n. cînd ceramica cenușie sau gălbui-portocalie lucrată la roată reprezintă un inventar obișnuit al necropolelor hallstattiene tirzii¹².

Așezarea de la Ghenci — „Lutărie“ este probabil contemporană cu necropola distrusă de la Ghenci „Movila spînzurătorii“¹³. Ambele stațiuni arheologice sînt situate pe malul unui pîrîiaș, avînd o distanță de cca 1,5 km între ele.

Așezările din Hallstatt-ul final din grupul cultural Szentes Vekerzug — Chotin sînt aproape necunoscute. Din literatura de specialitate se cunosc doar cîteva gropi menajere menționate de la Héjőkeresztúr¹⁴, Rad lângă Trebišov¹⁵, precum și fragmente ceramice găsite în condiții stratigrafice nesigure de la Biharia (?)¹⁶. Probabil tot aici putem menționa și descoperirile incidentale de la Virșolt și Zaláu—„Valea Miții“¹⁷. Așezările recent semnalate din zona Careiului vin să completeze cu noi date aspectul Hallstatt-ului final schițat pe baza descoperirilor funerare.

Nu avem intenția să readucem în discuție întreaga problematică a ceramicii cenușii-gri lucrată la roată din sfîrșitul primei epoci a fierului. Problema a fost larg discutată recent cu ocazia publicării necropolei de la Sanislău¹⁸ și în legătură cu problematica ceramicii traco-getice¹⁹. În nord-vestul țării noastre în cadrul complexelor închise procentajul ceramicii lucrate la roată este între 20—30%, privind numărul total al vaselor intacte sau al fragmentelor ceramice descoperite (Fig. 9). Această frecvență similară a ceramicii lucrate la roată în necropole și în așezări ne îndreptățește să presupunem că ea este confecționată în această zonă, nu reprezintă o ceramică de import din lumea greacă sau sud-tracică cum s-a presupus de unii cercetători ai Hallstatt-ului târziu din țara noastră și din zonele limitrofe²⁰. Pentru cînițele lucrate la roată, tipul de vas cel mai frecvent

¹² I. Lengyel, în *FoArch*, 16, 1964, p. 27.

¹³ I. H. Crișan, *Materiale dacice...*, Baia Mare, 1964, fig. 28/1, 2, 4—6; Idem, în *ActaMN*, 1, 1964, fig. 7/1—7; I. Némethi, în *Dacia*, N.S., 26, 1982, fig. 19/1—12.

¹⁴ M. Párducz, în *A Herman Otto Múzeum Évkönyve*, 2, 1958, pl. 1/1—13; 11/1—7; 11/1—10.

¹⁵ Elena Miroșayova, în *Traco-dacica*, 3, 1982, fig. 2/3—7.

¹⁶ S. Dumitrașcu, I. Emödi, în *Ziridava*, 13, 1981, pl. XX; XXI; XXII; (Biharia—, Grădina C.A.P. — Baraj); S. Dumitrașcu, în *Studii Dacice*, Cluj-Napoca, 1981, p. 117.

¹⁷ Alex. V. Matei, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 21—22; pl. II/1—7.

¹⁸ I. Némethi, în *Dacia*, N.S., 26, 1982, p. 124—128.

¹⁹ E. Moscalu, *op. cit.*, p. 117—182, p. 209—215.

²⁰ M. Dušek, în *ArchMold*, 2—3, 1964, p. 273—293; Idem, în *SlovArch*, 22, 1974, 2; Idem, *Die Thraker im Karpatenbecken*, Amsterdam, 1978, p. 121; G. I. Smirnova, în *ArchRozl*, 17, 1965, 1, fig. 45; G. Simion, în *Traco-Dacica*, 1, 1976, p. 157.

în necropole și în așezări, poate să prezinte un bun prototip cana lucrată cu mina de profil bitronconic și cu toarta suprainălțată din M. nr. 75 (Fig. 6/2). Această formă era deja cunoscută și din alte morminte de la Sanislău, încadrate în tipul D₁ — Sanislău.

Ceramica lucrată la roată descoperită în aria de răspândire a grupului cultural Szentes Vekerzug-Chotin este, din punct de vedere cantitativ, mai numeroasă ca în descoperirile din zonele care au intrat sub influența coloniilor grecești de pe țărmul Mării Negre sau ale neguțătorilor care vehiculau ceramica grecească. Ceramica cenușie-gri descoperită în necropola de la Slobozia²¹, sau în așezările de la Curteni²² din Moldova are un procentaj relativ foarte mic (1,3% la Curteni). Cercetătorul C. Iconomu presupune că această categorie ceramică nu este un produs local și este de origine sud-tracică²³.

În descoperirile hallstattiene tirzii din Moldova, incluzându-se aici și cetățile hallstattiene (Sîncești—Botoșani, Moșna, Cotnar etc.²⁴), ceramica cenușie-gri este descoperită totdeauna împreună cu ceramica de factură grecească, fapt care nu se constată în cadrul grupului cultural Szentes Vekerzug-Chotin, deci nici în grupul local Sanislău—Nir, de unde ceramica grecească lipsește cu desăvîrșire.

Prezența ceramicii cenușii-gălbui lucrată la roată ca o creație locală (Cîmpia Tisei) în Hallstatt-ul tirziu, avînd ca zonă de concentrare spațiul dintre Tisa, cursul inferior al Mureșului și Crișurilor în sec. V și prima jumătate a sec. IV î.e.n., a devenit, așadar, o realitate.

Examinînd ceramica din epoca Latène se constată o influență puternică a fondului local hallstattian în apariția tipurilor de forme și ornamente Latène²⁵.

Simbioza populației hallstattiene tirzii traco-dacice cu grupurile celtice pătrunse în nord-vestul României curînd după mijlocul secolului al IV-lea î.e.n.²⁶, dă o notă distinctă descoperirilor de tip Latène din acest spațiu geografic, fapt care nu se poate explica fără cunoașterea temeinică a Hallstatt-ului tirziu local. Dacă ceramica lucrată cu mina de tradiție hallstattiană finală se menține morfologic aproape neschimbată în epoca Latène, cea lucrată la roată prezintă în Latène B₁/B₂, datorită unei producții ceramice locale, împreună cu vasele tipice celtice occidentale vor forma repertoriul de fond al ceramicii Latène lucrată la roată în fazele B₂ și C ale Latène-ului. Ceramica lucrată cu mina avînd o funcție obișnuită în viața de toate zilele (vase de gătit, oale folosite pentru depozitarea cerealelor, a apei, vase mici folosite în metalurgie, etc.) e firesc să se afle din abundență în gropile menajere ale așezărilor. În schimb mormintele din Latène B₂ și mai ales în Latène C conțin mai mult vase lucrate la roată, uneori adevărate „artizanate“, care însoțesc împreună cu ofranda alimentară pe „călătorul“ la o altă formă de „viață“ — potrivit credințelor epocii.

²¹ C. Buzdugan, în *Carpica*, 1, 1968, fig. 5/1.

²² C. Iconomu, în *Cercetări Istorice*, 9—10, 1978—1979, Iași, p. 204, Pl. XX; Idem, în *Dacia, N.S.*, 23, 1979, fig. 9; (Curteni—Valea Merii, 550—470 î.e.n.); Idem, în *Cercetări Istorice*, 1981—1982, 12—13, Iași (Curteni — Dealul Viei, Curteni — Dealul Pietrăriei, 450—300 î.e.n.).

²³ Idem, în *Cercetări Istorice*, 9—10, 1978—1979, Iași, p. 233.

²⁴ A. C. Florescu, *Studii și Materiale*, Suceava, 1, 1969, fig. 3.

²⁵ I. Némethi, *Evoluția ceramicii din a doua epocă a fierului în nord-vestul României* (mss.).

²⁶ Idem, în *The Celts in Central Europe*, Székesfehérvár, 1974, p. 187—190; Idem, *Nord-vestul României de la Hallstatt-ul tirziu și pînă la Latène-ul mijlociu* (teza de doctorat, mss.).

Continuarea cercetărilor, mai ales a așezărilor recent semnalate, credem că se impune de la sine, pentru a cunoaște mai temeinic cultura materială, felul de viață al populației traco-dacice din sec. V—IV î.e.n.

IOAN NĚMETI

**BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER SPÄTEN HALLSTATTZEIT
IM NORDWESTEN RUMÄNIENS IM LICHT
DER NEUEN ARCHÄOLOGISCHEN ENTDECKUNGEN**

(Zusammenfassung)

Das Problem der späten Hallstattzeit in Nordwesten Rumäniens wurde anlässlich der Veröffentlichung vom Gräberfeld zu Sanislău diskutiert. Diese Ergebnisse werden durch die jüngsten Entdeckungen von Carei — alte Werkstätten FIUT; Cămin — Crasnaufer; Ghenci — Lehmgrube; Sanislău — Gärtnerei; Sanislău — Sandgrube (Gräber Nr. 74 und 75) ergänzt. Diese Entdeckungen ordnen sich in die Kultur Szentes — Vekerzug — Chotín; Sanislău — Nîr Gruppe und werden auf die zweite Hälfte des V. Jahrhunderts und auf die erste Hälfte des IV. Jahrhunderts (v.u.Z.) (HaD₂) datiert.

Die Siedlungen zu Cămin „Crasnaufer“ und zu Ghenci — Lehmgrube sind die ersten gemeldeten zeitgenössischen Siedlungen in der Zone von Carei mit den Gräberfeldentdeckungen aus der späten Hallstattzeit. (Sanislău — Sandgrube, Sanislău — Gärtnerei, Ghenci — Galgenhügel, Carei — alte Werkstätten FIUT).

Inwiefern der Präzentsatz der Drehscheibenkeramik bei der Gräberfeldentdeckungen und in den jüngst gemeldeten Siedlungen identisch sind, (20—30% der Gesamtheit von den Gefäßen oder Scherben der entdeckten Gefäße) nehmen wir an, dass diese Kategorie der Gefäße hier, in dieser Zone gemacht worden sind und bezeugen keine aus entfernten Zonen eingeführten Waren.

Also die örtliche hallstattische trakisch-dakische Bevölkerung kennt schon zu Ende der Hallstattzeit die Töpferscheibetechnik und weist einem bedeutenden Beitrag zum Erscheinen der Töpferkunst Typ Latène auf.

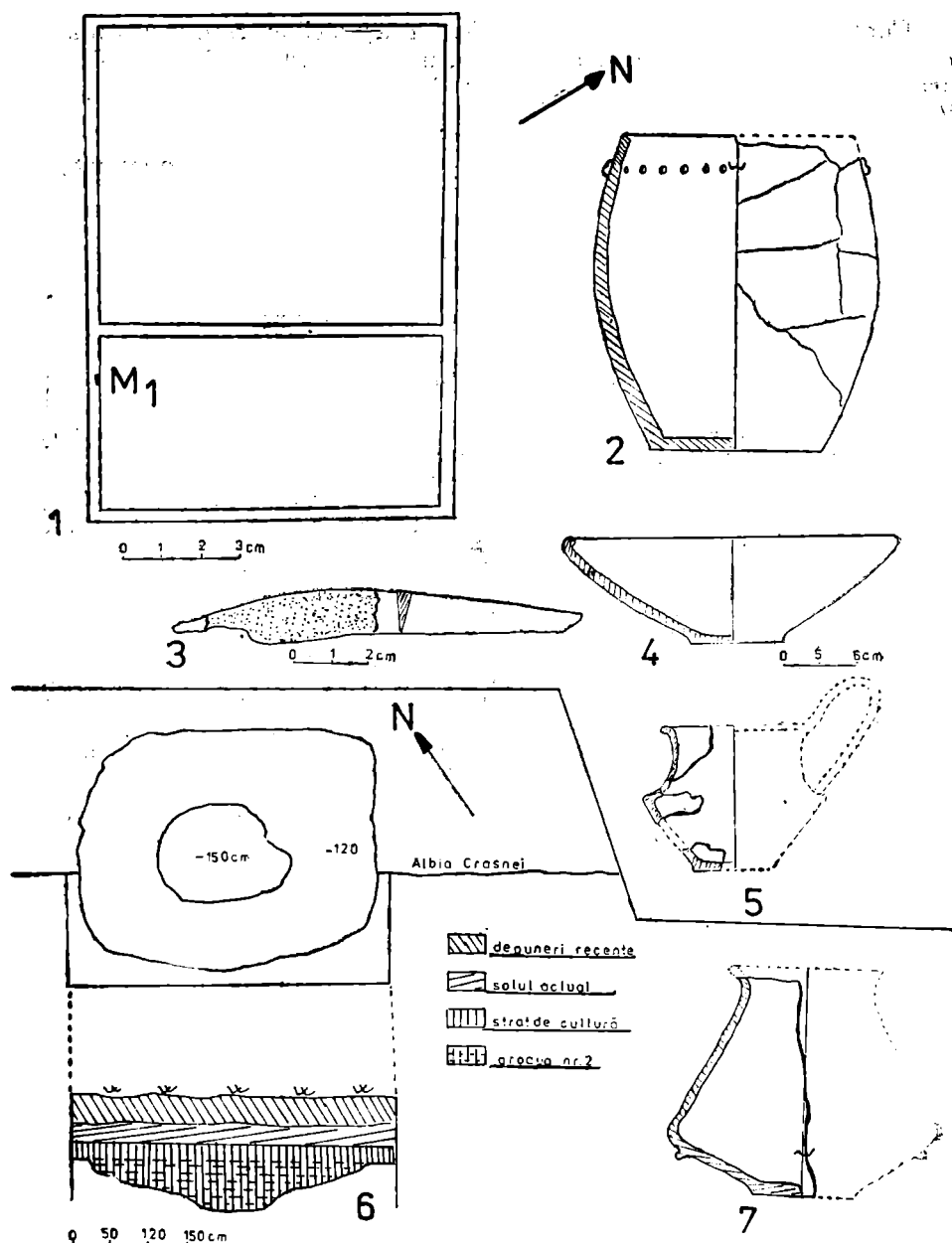

Fig. 1/1—5. Carei, mormintul nr. 1; 6—7. Cămin „Malul Crasnei”, groapa nr. 2

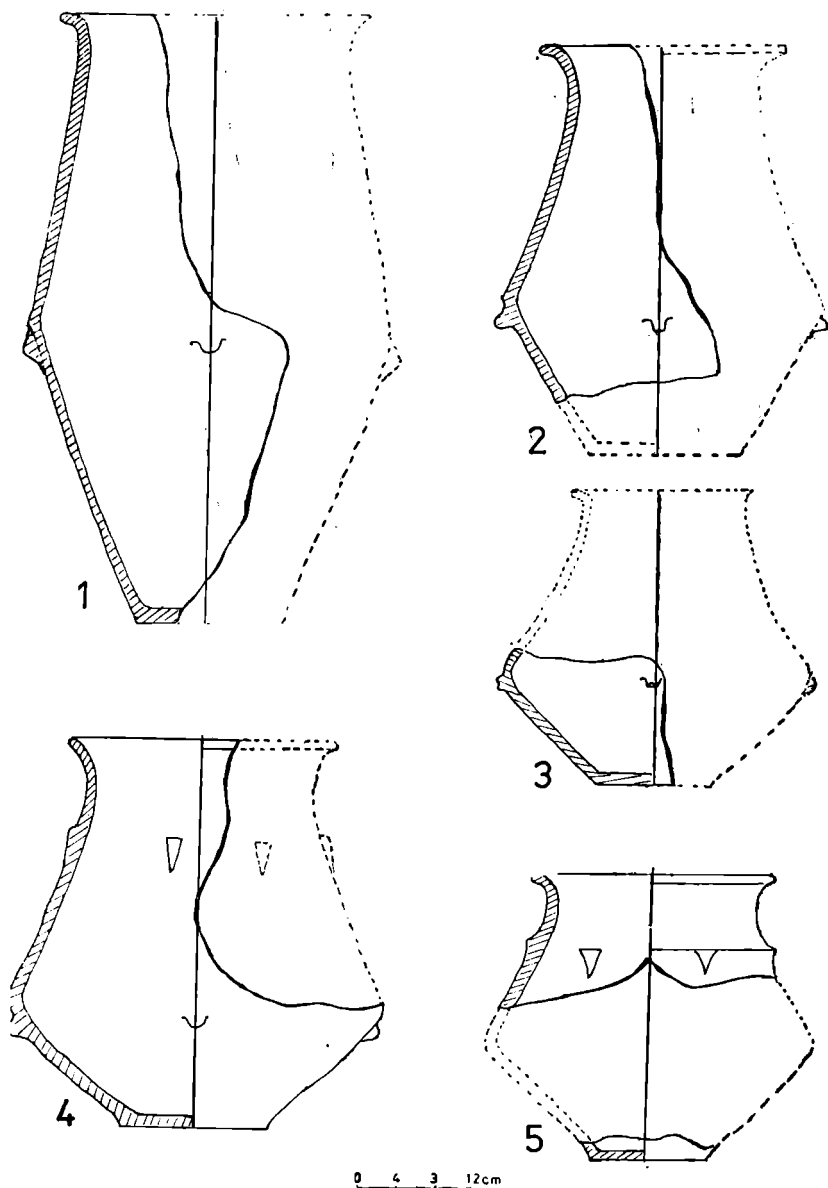

Fig. 2/1—5. Cămin „Malul Crasnei”, groapa nr. 2, vase mari.

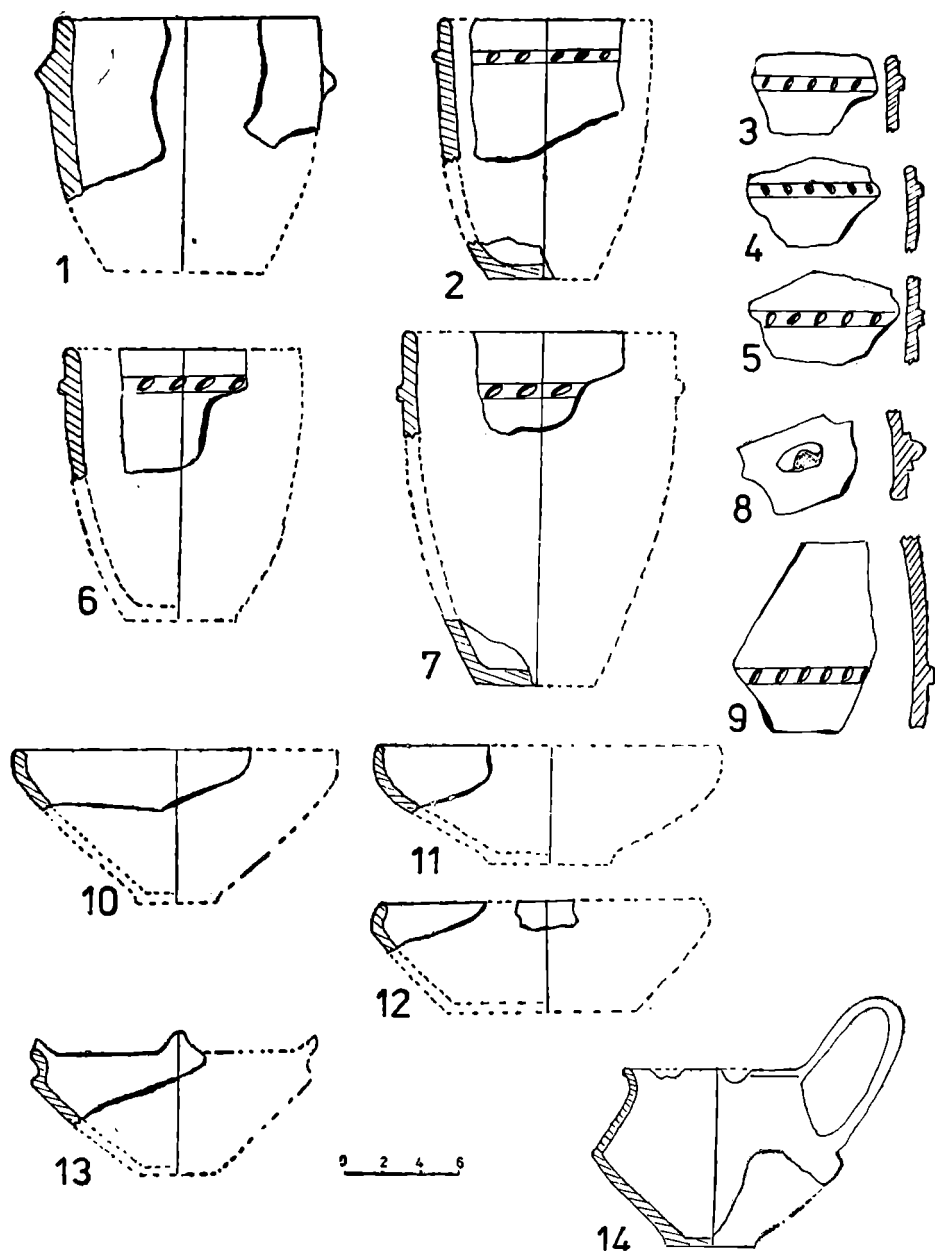

Fig. 3/1—9. Cămin „Malul Crasnei”, groapa nr. 2, vase de tip local, 10—13. străchini lucrate cu mîna;

14. cană lucrată la roată

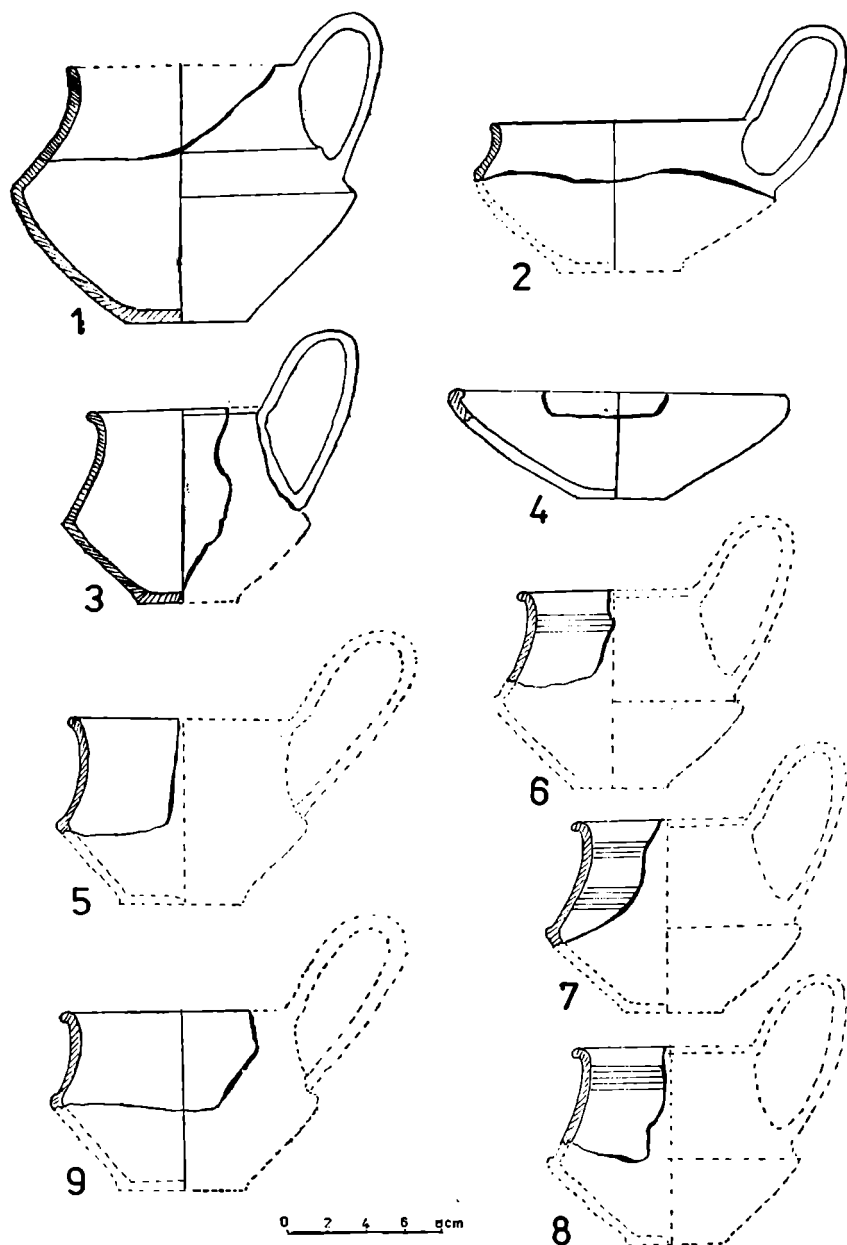

Fig. 4/1—8. Cămin „Malul Crasnei”, roaia nr. 2, căni lucrate la roată.

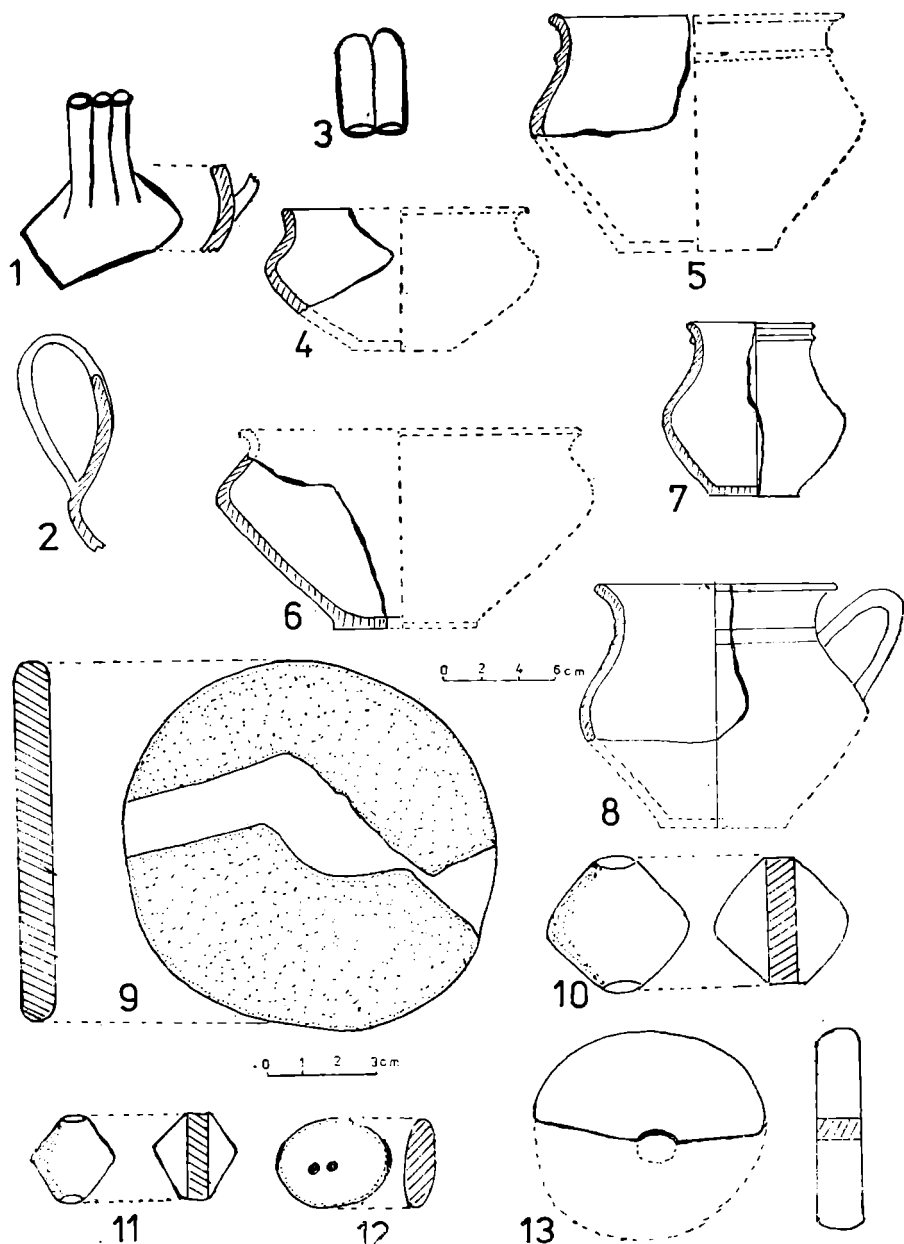

Fig. 5/1—8. Cămin „Malul Crasnei”, groapa nr. 2 vase lucrate la roată; 9. disc din lut; 11,13. fusaiole; 12. nasturi din lut

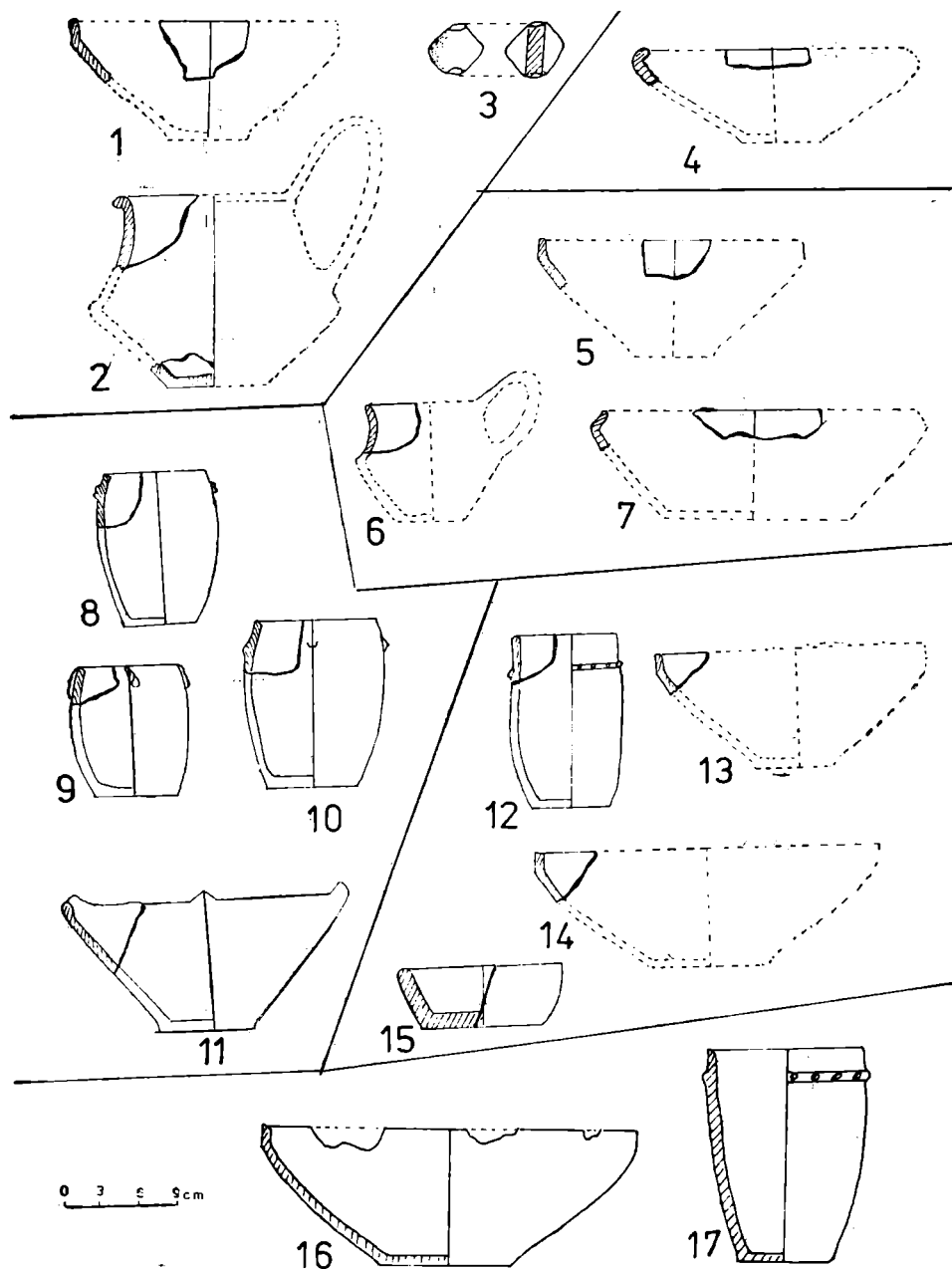

Fig. 6/1—3. Cămin „Malul Crasnei” groapa nr. 3; 4. groapa nr. 5; 5—7. groapa nr. 6; 8—11. groapa nr. 13; 12—15. groapa nr. 21; 16. Sanislău M. nr. 75; 17. Sansilău-Grădinărie.

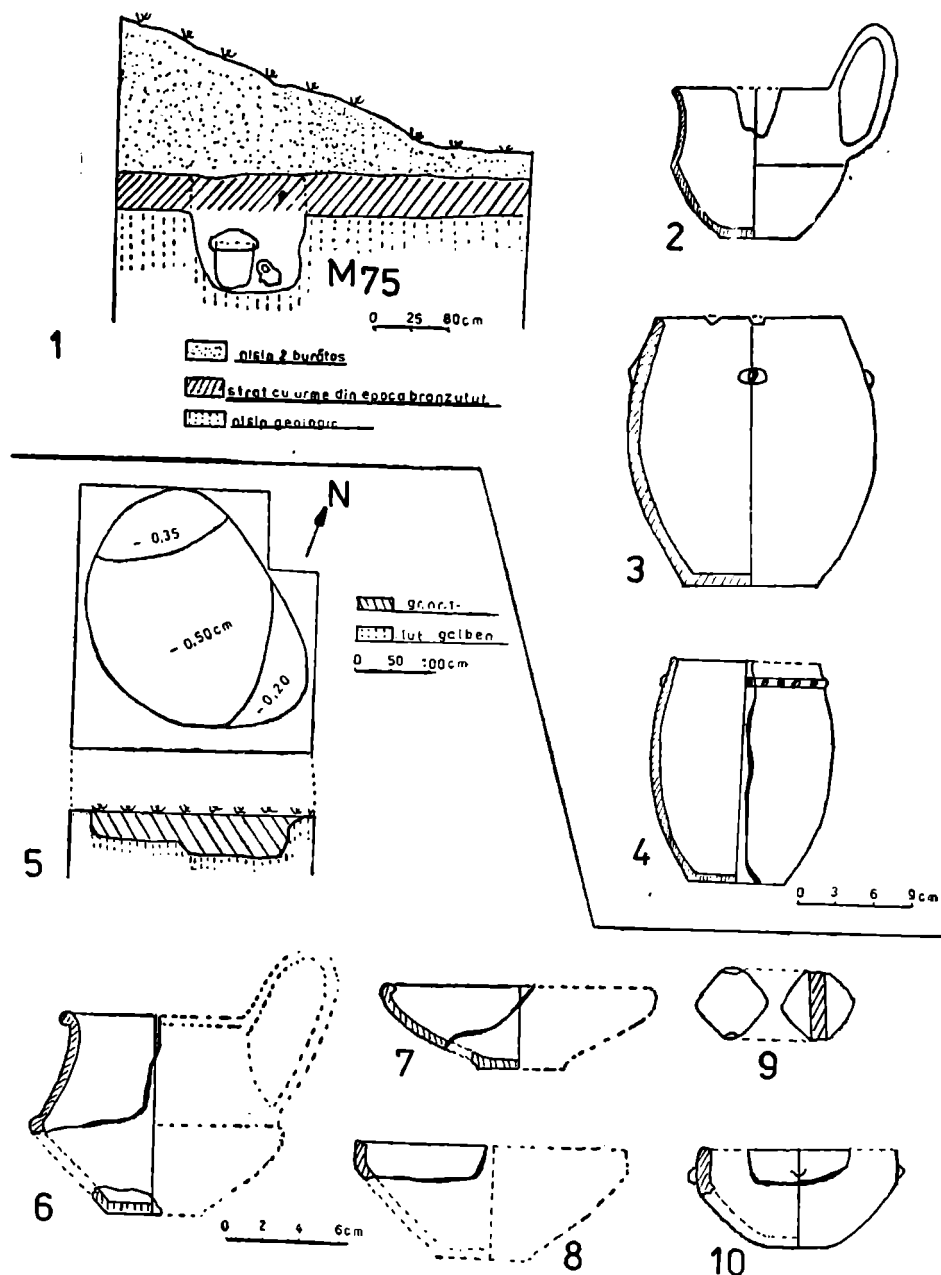

Fig. 7/1—3. Sanislău — M. nr. 75; 4. mormintul nr. 74; 5—10. Ghenci „Lutărie”
groapa nr. 1

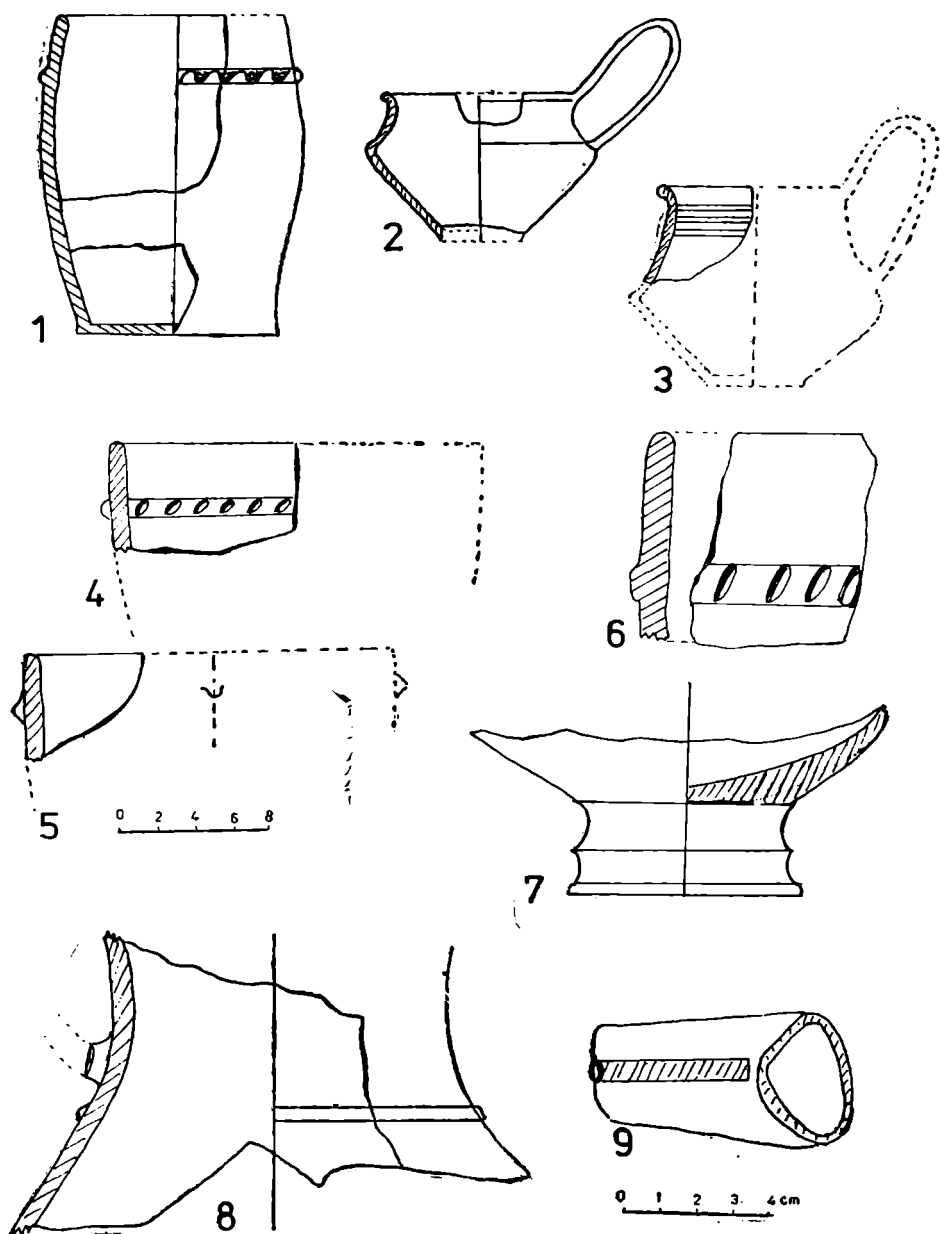

Fig. 8/1-9. Ghenci „Lutărie” — groapa nr. 1

FRECVENTA CATEGORIILOR CERAMICE*

Descoperiri arheologice	Ceramica lucrată cu mîna		Ceramica lucrată cu roata		TOTAL
	Cifre	Procentaj	Cifre	Procentaj	
SANISLĂU	156	79,4%	39	20,6%	195
CĂMIN groapa nr. 2	229	69,8%	102	30,82%	331
GHENCI groapa nr.1	105	70%	45	30%	150

* Se iau în vedere atît vasele întregi cît și fragmentele.

Fig. 9. Frecvența categoriilor ceramice.